

Galerie Rudolfinum
08 / 09 — 13 / 11 / 2011

u(p)m

Alšovo nábřeží 12
CZ — 110 01 Praha 1
www.galerierudolfinum.cz

Výstavu připravilo
/ An Exhibition produced
by the Musée de l'Elysée, Lausanne

KONTRO VERZE CONTRO VERSIES

**PRÁVNÍ A ETICKÁ HISTORIE FOTOGRAFIE
/ A LEGAL AND ETHICAL HISTORY
OF PHOTOGRAPHY**

KONTROVERZE – PRÁVNÍ A ETICKÁ HISTORIE FOTOGRAFIE

Kurátoři výstavy Daniel Girardin (vedoucí kurátor Musée de l'Elysée),
Christian Pirker (advokát, člen Ženevské advokátní komory)

Spolukurátor Petr Nedoma (ředitel Galerie Rudolfinum)

Výstavu připravilo Musée de l'Elysée, Lausanne.

ÚVOD

Od svého vzniku v roce 1839 vyprovokovala fotografie řadu kontroverzí a senzačních soudních procesů. Fotografický obraz se v průběhu 19. a 20. století dostal do ohniska významných etických a právních debat a sporů. Jako symbol svobody výrazu a osobních práv, ale také moci a peněz, se často dostával do sporu s autoritami a musel čelit cenzuře a manipulaci. Provokoval vášnivé debaty ve světě umění, vědy, politiky, žurnalistiky, módy a reklamy, které často končily u soudu. Mnozí známí fotografové byli vehnáni do soudních jednání a sporů, které posléze významně ovlivnily jejich kariéru.

Musée de l'Elysée shromáždilo široké spektrum fotografií od jejich počátků až do současnosti; fotografií, které se staly předmětem sporů nebo soudních řízení, zákazů či manipulací. Některé z nich jsou velmi známé, jiné méně. Takto koncipovaná kolekce fotografií (více jak 80 děl) přispívá k pochopení toho, jak společnost či kultura nahlíží na sebe samu a umožňuje nám rovněž kriticky posoudit současné debaty. Výstavu doprovází kniha vydaná nakladatelstvím Actes Sud a Musée de l'Elysée.

Vystavené snímky mohou šokovat. Pořadatel doporučuje, aby citlivé osoby, nezletilí a dále ti, kteří si nejpřejí být konfrontováni s šokujícími snímky zvážili návštěvu výstavy.

Ftp přístup pro stažení **obrazových materiálů** v tiskové kvalitě s popisky:

<ftp://www.galerierudolfinum.cz>

log-in: gr-media

heslo: oud3vek2

složka: Kontroverze

Otevírací doba

út – st, pá – ne: 10:00 – 18:00

čt: 10:00 – 20:00

Vstupné

Plné 130 Kč

Snížené 80 Kč

Kontakt

Galerie Rudolfinum

Alšovo nábřeží 12

110 01 Praha 1

T 227 059 205

F 222 319 293

E galerie@rudolfinum.org

<http://www.kontroverze.eu>

<http://www.galerierudolfinum.cz>

<http://www.facebook.com/group.php?gid=35788744626>

<http://www.youtube.com/user/GalerieRudolfinum>

UKÁZKY PŘÍBĚHŮ, JIMIŽ SE VÝSTAVA I KNIHA ZABÝVAJÍ

KEVIN CARTER (1960-1994)

Súdán

1993

Digitální tisk

Musée de l'Elysée, Lausanne

Jihoafrický fotograf Kevin Carter přicestoval v roce 1993 do Súdánu, aby zdokumentoval důsledky občanské války a hladomoru, jež postihly tuto zemi. Nedaleko vesnice Ayod vyfotografoval malé děvčátko, jež se sotva plazí ke středisku potravinové pomoci, pozorováno z povzdálí supem. Snímek byl publikován v *New York Times*. Úspěch fotografie byl bleskový. Deníku byly adresovány tisíce dopisů čtenářů, znepokojených osudem děvčátka. Ale také Carter začal dostávat mnoho ohlasů, které zpochybňovaly jeho postoj. Kritikové zašli až tak daleko, že jej srovnávali s oním supem. Nicméně obraz získal svému autorovi slávu, která vyvrcholila udělením Pulitzerovy ceny za rok 1994. Přesto, dva měsíce poté, co získal toto ocenění, spáchal Kevin Carter sebevraždu. Jeho příběh tak zůstává dramatickým příkladem problémů, jež vyvolává vtažení fotografa do situace, jejímž je svědkem. Má zasáhnout, nebo se spokojit se svědectvím?

LEWIS CARROLL (1832-1898)

Alice Liddell jako žebrající dítě

Snímek na albuminovém papíru. Kopie Henryho Peach Robinsona, okolo 1870
Graham Ovenden Collection a Akehurst Creative Management, Londýn

Lewis Carroll začal fotografovat okolo roku 1855. O rok později se setkal s Alicí Liddell, pětiletou dcerou děkana Christ Church College v Oxfordu. Mezi ním a dítětem vznikl velmi silný vztah. Fotografické schůzky s Alicí, ale rovněž s jinými mladými dívkami, vyvolávaly různé pověsti o jeho osobě. Tento portrét žebrajícího dítěte dal debatě jasnou formu. Přímý a provokativní pohled mladé Alice, její postoj a její sugestivní oblečení prozrazovaly pohlavní touhu fotografa. V roce 1880 Lewis Carroll fotografování náhle a bez jakéhokoli vysvětlení zanechal. Ke konci života zničil část svých fotografií a jeho rodina odstranila po jeho smrti některé stránky z jeho deníku. Dnes se několik moderních historických studií pokusilo rehabilitovat jej jako fotografa, nepodařilo se jim však rozptýlit ona podezření, jež se nicméně nemohou opřít o žádný prokázaný fakt.

JOCK STURGES (narozen 1947)

Christina, Misty a Alisa, Severní Kalifornie

1989

Bromostříbrná fotografie

Musée de l'Elysée, Lausanne

Jock Sturges je uznávaný fotograf díky svým portrétům naturistických rodin. V dubnu 1990 prohledávali policisté, upozornění laboratoří, která vyvolávala jeho filmy, Sturgesovo bydliště. Zcela zpustošili byt a zabavili fotografický materiál a celý archiv.

Na inkriminovaných fotografiích jsou zobrazeny nahé děti. Ovšem Sturges fotografuje s jejich souhlasem rodiny, které si zvolily naturismus jako životní styl. Znění amerického zákona, týkajícího se obrazů pedofilní povahy, je velice vágní. Důsledkem toho je, že jeho použití poskytuje možnost rozmanitých interpretací. Úřady v San Francisku hodlaly celou věc odložit, ale FBI znovu otevřela policejní obvinění a pokračovala ve vyšetřování. Sturges se musel neustále ospravedlňovat a značně mu to bránilo v práci.

V srpnu 1991 byl spis definitivně uzavřen bez jakýchkoli následků pro Sturgesa. Jeho fotografie však stále kladou aktuální otázky. Jak fotografovat nahé děti, s respektem, ale též s veškerou jejich lidskostí, krutou a dojemnou?

Robert Mapplethorpe (1946-1989)

Autoportrét

1978

Bromostříbrná fotografie

Laskavě zapůjčeno z Galerie Baudoin-Lebon (Paříž)

V roce 1988 odstartovalo americké turné výstavy *The Perfect Moment* (Dokonalý okamžik), retrospektivy fotografa Roberta Mapplethorpa, jehož díla zobrazují sadomasochistické akty a praktiky. Konzervativní kruhy vyvolaly puritánskou kampaň. V roce 1990 byla expozice vystavena v *Contemporary Arts Center* (CAC) v Cincinnati, městě vyhlášeném svým bojem proti pornografii. Sedm obrazů, prohlášených za obscénní, bylo bezprostředně po zahájení výstavy zabaveno policií. Během procesu měli soudci rozhodnout, zda jsou Mapplethorpovy fotografie uměním či nikoli. Dennis Barrie, ředitel CAC, riskoval trest vězení a několika milionů dolarů pokuty.

Dennis Barrie a CAC byli nakonec zproštěni obžaloby, proces však přesto zůstává exemplární. Konzervativním společnostem umožnil předvést, že svoboda vyjadřování není absolutní a že veřejné instituce musí mít stále na paměti smysl pro morálku. V kulturním prostředí inicioval politický aktivismus na obranu umělců a přispěl k uvědomění si důležitosti federálních subvencí.

Anonym

Hrdinka z Minsku, 1941

Digitální tisk z originálu

Musée de l'Elysée, Lausanne

Tento snímek byl vyfotografován 26. října 1941 v Minsku. Zobrazuje první veřejnou popravu příslušníků sovětského protifašistického odboje, vykonanou litevskými pronacistickými kolaboranty.

Mladá dívka Máša Bruskina, teprve sedmnáctiletá, se stala symbolem komunistického odboje, ale zůstala po mnoho desetiletí anonymní postavou, navzdory úsilí dvou lidí.

V roce 1968 vzbudil snímek pozornost režiséra Lva Arkadijeva a novinářky Ady Dichtjarové, kteří po krátkém zkoumání velmi rychle zjistili jméno mučednice. Sovětské úřady přesto tuto novinku nehodlaly přijmout. Ada Dichtjarová byla zbavena funkcí a byla jí zakázána práce novinářky, a až do roku 1996 neuznal žádný ruský historik toto odhalení za platné. Bylo to proto, že Máša Bruskina byla židovka?

Skutečně, v době, kdy byl obraz masově šířen, tedy na konci 40. let, vyvolal Stalin rozsáhlou protižidovskou kampaň. Antisemitismus byl tedy s největší pravděpodobností i důvodem, proč byla tak dlouho uměle udržována anonymita Máši Bruskiny.

ROBERT DOISNEAU (1912-1994)

Polibek před pařížskou radnicí, 1950

Bromostříbrná fotografie

Bibliothèque national de France, oddělení rytin a fotografií

Krátce po válce nafotil Robert Doisneau pro časopis *Life* reportáž o milencích v Paříži. Figuruje zde i fotografie mladého páru, objímajícího se před pařížskou radnicí. Na fotografii se brzy zapomnělo. Ale Doisneau se stal slavným a tento ikonický snímek se značně rozšířil. V roce 1988 několik osob tvrdilo, že se na tomto snímku poznávají. Nejprve manželé Lavergneovi, později, v roce 1992 Françoise Bornet, kterou, spolu s jejím tehdejším přítelem, si Doisneau platil jako modelku. Doisneau nic nepopíral. Lavergneovi i Françoise Bornet podali na Doisneaua žalobu pro neoprávněné používání jejich obrazu. Proces s Françoise Bornet vyhrál Doisneau snadno: aby někdo mohl být poškozen zneužitím svého obrazu, musí být na tomto zobrazení jasně rozpoznatelný. Ovšem na fotografii se poznalo několik osob. Françoise Bornet jím tedy nemůže být nijak poškozena. Soud také připomněl Lavergneovým, že Doisneau, Bornet i její tehdejší přítel se shodují na tom, že scéna na fotografii byla inscenovaná. Lavergneovi tedy nemohli být, aniž by si toho byli vědomi, jako tito milenci vyfotografováni. V příběhu nastal nečekaný zvrat v roce 2005, když Françoise Bornet nabídla k prodeji originální snímek, který jí Doisneau daroval v roce 1950 a jehož cena se za tři minuty vyšplhala na 155 000 euro. Byla tedy nakonec přece jen odškodněna.

GUY BOURDIN (1928-1991)

French Vogue (Francouzská móda)

1972

Autorský C-print

Musée de l'Elysée, Lausanne

V roce 2003 natočil Jean-Baptiste Mondino klip k novému singlu Madonny *Hollywood*, jehož estetika se zdála být silně inspirovaná prací fotografa Guy Bourdina. Jeho syn Samuel Bourdin zahájil soudní řízení proti Mondinovi, Madonně, společnosti Warner Bross a MTV. Upozornil na podobnost s prací svého otce, ba dokonce na plagiát pokud jde o kompozici, aranžování, dekoraci a osvětlení. Spor byl vyrovnán mimosoudně, prostřednictvím náhrady dědici Guy Bourdina, jejíž výše nebyla zveřejněna.

Madonna se již dříve inspirovala legendárními fotografiemi ve svém černobílém videoklipu *Vogue*, který připomíná snímky Marilyn Monroe a Marlene Dietrich od George Hurrella, stejně jako fotografie Horsta P. Horsta, jeho *Korzet Mainbocher*. Tato aféra poukazuje na otázku chápání pojmů jako inspirace, citace a kopie. Kam až lze chránit prvního tvůrce, aniž by tím byla omezována svoboda vyjadřování následujících autorů?

IAN BRADSHAW (narozen 1943)

The Twickenham Streaker (Twickenhamský „běžec“)
1974

Bromostříbrná fotografie
Musée de l'Elysée, Lausanne

Dne 20. dubna, při ragbyovém zápase mezi Francií a Anglií na stadionu v Twickenhamu, přeběhl Michael O'Brien před zraky užaslého davu diváků zcela nahý přes hřiště, než byl zatčen policistou. Fotograf Ian Bradshaw, který pracoval pro *Sunday Mirror*, byl jediný, kdo toto podivuhodné vystoupení zachytil. Strategicky umístěná policejní přilba, důmyslné zarámování, kontrast mezi nahou kůží a tmavými uniformami policistů, kristovská tvář O'Briena, to vše dodává snímku kvalitu, jež lanu Bradshawovi přinese bezpočet ocenění.

Obraz obletěl celý svět, ale navzdory všem oceněním a mnohému publikování v tisku i využití v reklamě, důležitá práva k tomuto snímku patřila *Sunday Mirror*. Jako placený zaměstnanec, dostal Ian Bradshaw od deníku jako veškerý honorář pouhých sto liber. Nicméně se změnou anglického zákona o autorském právu mohl Bradshaw po roce 1988 prosadit svá práva u signovaných snímků.

Elsie Wrightová (1901-1988) a Frances Griffithsová (1907-1986)

Víla podává Iris květiny, 1916

Digitální tisk z originálu, uloženého v Bradfordu
Musée de l'Elysée, Lausanne

V roce 1916 si Frances Griffithsová a její sestřenice Elsie Wrigthová, ve věku deseti a šestnácti let, hrály na yorkshirském venkově. Dívky si od Elsinina otce vypůjčily fotoaparát: chtěly dokázat existenci nadpřirozených bytostí, s nimiž se cítily spřízněné. Po vyvolání filmu rodina s úžasem konstatovala, že na fotografiích jsou víly.

Duchovní otec Sherlocka Holmese Sir Arthur Conan Doyle, horlivý adept spiritismu, byl těmito obrazy okamžitě nadšen. Přesvědčen o jejich autenticitě a utvrzen dlouhodobým bádáním v oboru, rozhodl se je publikovat. Jejich ohlas byl tak silný, že víly z Cottingley se staly národní událostí. Polemika trvala několik desetiletí.

Ve věku 83 let Elsie prohlásila, že spolu se sestřenicí víly vyrobily z postaviček, vystřižených z jedné knížky. Frances ovšem prohlášení sestřenice nikdy nepotvrdila, naopak trvala na své původní verzi až do konce života.

- Hippolyte Bayard**, Self-Portrait as a Drowned Man (*Autoportrét jako utonulý*), 1840
- Nadar (Félix Tournachon) a Adrien Tournachon**, Mime Deburau as the Pierrot: The surprise (*Mim Deburau jako Pierrot: překvapení*), 1854-1855
- Mayer et Pierson**, Portrait of the Count de Cavour (*Portrét hraběte de Cavour*), 1856
- Lewis Carrol**, Alice Liddell as a Beggar Child (*Alice Liddell jako žebrající dítě*), 1859
- Napoléon Sarony**, Portrait of Oscar Wilde (*Portrét Oscara Wilda*), 1882
- Secundo Pia**, The Shroud of Turin (*Turínské plátno*), May/květen 1898
- MAX PRIESTER a WILLY WILCKE**, Bismarck on his Deathbed (*Bismarck na smrtelném loži*), 1898
- RUDOLF LEHNERT a ERNST LANDROCK**, Portrait of a Young Man (*Portrét mladého muže*), ca. 1910–1914
- LEWIS HINE**, Texas Cotton Picker (*Sběračka bavny v Texasu*), 1912
- FRANCES GRIFFITHS**, Fairy Offering Flowers to Iris (*Víla podává Iris květiny*), 1920
- CHARLES SPENCER CHAPLIN**, Exhibit B in the Proceedings Chaplin vs. Amador (*Předmět doličný B v procesu Chaplin versus Amador*), 1925
- MAN RAY**, Black and White (*Černá a bílá*), 1926
- PIERRE GILLIARD a MARC BISCHOFF**, The false Anastasia, comparative study (*Falešná Anastázie, srovnávací studie*), 14 February/14. února 1927
- LEWIS HINE**, Three Riveters, Empire State Building (*Tři nýtovači, Empire State Building*), 1931
- HENRI CARTIER-BRESSON**, Italy, (*Itálie*), 1933
- ROBERT CAPA**, Falling soldier (*Padající voják*), 1936
- CAPTAIN PROVAND a INDRE SHIRA**, The Brown Lady (*Dáma v hnědém*), 1936
- NEZNÁMÝ AUTOR**, Spanish Civil War, 1936-1939, or the Riff War, 1921-1926 (*Občanská válka ve Španělsku 1936–1939 nebo Rífská válka 1921–1926*)
- NEZNÁMÝ AUTOR**, Joseph Stalin with Voroshilov, Molotov and Yezhov (*Josif Stalin s Vorošilovem, Molotovem a Ježovem*), 1938
- NEZNÁMÝ AUTOR**, Pithiviers Camp (*Tábor Pithiviers*), 1941
- NEZNÁMÝ AUTOR**, The Heroine of Minsk (*Hrdinka z Minsku*), 1941
- NEZNÁMÝ AUTOR**, Pogrom scene, probably in Lvov (*Scéna pogromu, pravděpodobně ve Lvově*), Polsko, 1941
- WALTER FRENTZ**, Deportees, production of V-2 Rockets, Mittelbau-Dora Concentration camp Germany, (*Deportovaní, továrna na montáž raket V2*), koncentrační tábor Dora, Německo, 1944
- NEZNÁMÝ AUTOR**, Auschwitz-Birkenau (*Osvětim-Březinka*), 1944
- PHOTOGRAPHIC SERVICE OF THE BRITISH ARMY / FOTOGRAFICKÁ SLUŽBA ANGLICKÉ ARMÁDY** Bergen-Belsen, 15. dubna 1945, 1945
- DAVID E. SCHERMAN**, Lee Miller in Hitler's Bathtub (*Lee Miller v Hitlerově vaně*), Mnichov, 1945
- NEZNÁMÝ AUTOR**, The supposed corpse of Adolf Hitler (*Domnělá mrtvola Adolfa Hitlera*), 1945
- JEVGENIJ CHALDEJ** Red Flag Over the Reichstag (*Rudá vlajka na Reichstagu*), Berlín, 2. května 1945
- BORIS LIPNITZKI**, Jean-Paul Sartre, Théâtre Antoine, Paříž, 1946
- ROBERT DOISNEAU**, The Kiss at City Hall (*Polibek před pařížskou radnicí*), 1950
- ALBERTO KORDA**, Guerillero Heróico, Cuba (*Hrdinný partyzán, Kuba*), 1960
- MARC GARANGER**, Portrait of Cherid Barkaoun, Algeria (*Portrét Cherid Barkaoun, Alžír*), 1960-1961
- LADISLAV BIELIK**, Prague Spring (*Pražské jaro*), Bratislava, 21. srpna 1968
- NASA**, Buzz Aldrin on the Moon (*Buzz Aldrin na Měsíci*), 20. července 1969
- IRINA IONESCO**, Eva, Palais Mucha (*Eva, Muchův palác*), 1970
- LARRY CLARK**, Untitled (*Bez názvu*), 1970
- HORST FAAS**, Bangladesh (*Bangladéš*), 1971
- NICK UT**, Young girl in Trang Bang (Vietnam Napalm) (*Dívka z Trang Bang, Vietnam*), 1972
- GUY BOURDIN**, French Vogue (*Francouzská móda*), 1972
- IAN BRADSHAW**, The Twickenham Streaker (*Twickenhamský „běžec“*), 1974
- GARRY GROSS**, Untitled (*Bez názvu*), 1975
- NEZNÁMÝ AUTOR**, Aldo Moro hostage/Aldo Moro after being kidnapped by Red Brigades (*Aldo Moro jako rukojmí po únosu Rudými brigádami*), 1978

ROBERT MAPPLETHORPE, Self-portrait (*Autoportrét*), 1978
JAHANGIR RAZMI, Execution of Kurdish rebels/Firing Squad in Iran (*Poprava kurdevských povstalců/Popravčí četa v Íránu*), 1979
ART ROGERS, Puppies (*Štěňata*), 1980
GRAHAM OVENDEN, Maud Hewes, 1984
SEBASTIÃO SALGADO, Sahel, Etiopie, 1984–1985
FRANK FOURNIER, Omayra Sánchez, Armero, Kolumbie, 1985
ANNELIES STRBA, Sonja in her Bath (*Sonja ve vaně*), 1985
JOCK STURGES, Christina, Misty & Alisa, Severní Kalifornie, 1989
ROBERT MAASS, Timisoara, Romania (Temešvár, Rumunsko), December/prosinec 1989
RENÉ ZURCHER, Ophtalmic Portrait, home for the blind (*Oftalmický portrét, Útulek pro slepce*), 1990-1991
OLIVIERO TOSCANI, Kissing-Nun (*Líbající se jeptiška*), 1992
KEVIN CARTER, Sudan (*Súdán*), 1993
PAUL WATSON, The Black Hawk Down (*Černý jestřáb sestřelen*), Mogadishu, Somálsko, 1993
WOLFGANG VOLZ, Christo and Jeanne-Claude: Wrapped Reichstag (*Christo a Jeanne-Claude: Zabalený Reichstag*), Berlín, 1971-1995
ABBAS, World Youth Day (*Světový den mládeže*), 1997
JACQUES LANGEVIN, Last Portrait of Lady Di, Paris, 31 August 1997 (*Poslední portrét Lady Diany*), Paříž, 31. srpna 1997
GISELA BLAU, Christophe Meili, 1997
TOM FORSYTHE, From the series Food Chain Barbie (z cyklu *Food Chain Barbie*), 1997
LUC DELAHAYE, The Other One (*Jiný*), 1999
STEVEN MEISEL, Sophie Dahl for Yves Saint Laurent Parfums (*Sophie Dahl pro Yves SaintLaurent Parfums*), 2000
TODD MAISEL, The Hand, 9/11 (*Ruka, 11. září*), New York, 2001
MLADEN ANTONOV, Smoke and dust rise after a canon blast on the hill above the town of Tetovo, (*Kouř a prach se zdvihá po výstřelu z děla na kopci nad městem Tetovo*), 2001
MICHAEL LIGHT, OAK, 8.9 Megatons, Enewetak Atoll 1958 (OAK, 8,9 megatun, 1958, *atol Enewetak*), 2003
NEZNÁMÝ AUTOR, Abou Ghraib (*Abú Ghraib*), Irák, 2004
RIP HOPKINS, Cyrille and Luncheon on the Grass (Cyril a Snídaně v trávě), 2006
ISABELLE FAVRE, Photo Installation by Spencer Tunick (*Fotografická instalace Spencera Tunicka*), ledovec Aletsch, Švýcarsko, 18. srpna 2007